

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Sňatková tíseň a výběrové párování

Anna Vohnická

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Sňatková tíseň a výběrové párování

Anna Vohnická

Vedoucí práce:

Mgr. Martina Štípková, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

.....
Anna Vohnická

Plzeň, duben 2016

Poděkování

Na tomto místě bych tímto ráda poděkovala Mgr. Martině Štípkové, vedoucí své bakalářské práce, za cenné rady a připomínky, které mi při psaní mé práce a při provádění výzkumu poskytla, a dále bych jí ráda poděkovala za nesmírnou ochotu a trpělivost při vedení mé práce. Mimo jiné bych zde ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří při mně stáli a podporovali mně.

Děkuji.

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÝ KONTEXT	3
2.1 Sňatek, sňatkový trh.....	3
2.2 Sňatková tíseň	4
2.2.1 Časování vstupu do manželství a narození prvního potomka	5
2.3 Vývoj porodnosti/velikosti kohort	6
2.4 Výběrové párování	9
2.4.1 Sociobiologický model výběru partnera	9
2.4.2 Fázový model formace vztahů	10
2.4.3 Teorie směny.....	11
2.4.4 Teorie sňatkového trhu	12
2.4.5 Teorie lidského či kulturního kapitálu	12
2.5 Proměna výběrového párování	13
2.6 Vztah výběrového párování a situace na sňatkovém trhu.....	13
3 EMPIRICKÁ ČÁST	15
3.1 Výzkumná otázka a hypotézy.....	15
3.2 Metodologie.....	15
3.3 Proměnné	17

3.4 Výsledky analýzy.....	19
3.5 Závěr analýzy.....	25
4 ZÁVĚR.....	28
5 POUŽITÉ ZDROJE	30
5.1 Online zdroje	32
6 RESUMÉ	34
7 SEZNAM GRAFŮ	35
8 SEZNAM TABULEK.....	35
9 PŘÍLOHY	36

1 ÚVOD

Současná společnost si v minulosti prošla a stále ustavičně prochází mnohými změnami, jež jistým způsobem ovlivňují všechny její členy. S postupem času souvisí nárůst nových životních trendů, jež nabízejí nové možnosti pro všechny její členy. K výrazným proměnám došlo i v oblasti časování porodů a výběrového párování.

Za uplynulých posledních několika desítek let došlo ve společnosti k proměnám v demografickém chování obyvatelstva, zejména pak v časování porodů. Zhruba od druhé poloviny 20. století docházelo v rámci porodnosti k výkyvům, jež se staly pozdější příčinnou sňatkové tísně. Příčinu tohoto jevu můžeme shledat v poválečné proměně státní politiky a ekonomické transformaci, kdy se Česká republika začala přibližovat evropským standardům. Ve společnosti se poté začalo více rozmáhat odkládání rozhodnutí o prvním potomku a zakládání rodiny. Na rozhodnutí o založení rodiny a plánování porodu měli a stále mají vliv vnější činitelé, jimiž jsou zde například podpora matek samoživitelek, výhodné půjčky pro novomanžele, delší mateřská dovolená a další jiné.

Preference a představy, jež mladí lidé mají a uplatňují je při hledání potenciálního partnera či partnerky na sňatkovém trhu, nazýváme výběrovým párováním. Existuje hned několik modelů, které se snaží popsat, podle čeho si jedinci svého partnera vybírají, čímž nám tedy výběrové párování může poskytnout odpověď na otázku, kdo si vybírá koho. Domnívám se, že preference hrají velmi podstatnou roli při výběrovém párování a že jednání jedinců v rámci něj ovlivňuje situaci na sňatkovém trhu. Mimo jiné se ale domnívám, že tento vztah je oboustranný, tedy že i panující situace na manželském trhu ovlivňuje právě preference.

Bakalářská práce je proto zaměřena na problematiku sňatkové tísně a její vliv na výběrové párování v České republice. Sňatková tíseň je stav, kdy se liší počty mužů a žen ve věkových kategoriích typických pro navazování partnerství. K tomu v ČR došlo v důsledku výkyvů v porodnosti v 70. letech.

Cílem práce je zjistit, jestli se liší preference mladých lidí při výběrovém párování podle toho, jestli patří do kohort zasažených sňatkovou tísní.

Práce je strukturována do několika hlavních kapitol, kdy v teoretické části nejprve vymezují základní pojmy a koncepty, jež souvisí s tématem práce. Těmito koncepty jsou zejména sňatkový trh, sňatková tíseň, vývoj porodnosti/velikosti kohort, výběrové párování a vztah mezi výběrovým párováním a situací na sňatkovém trhu. Některé z jednotlivých kapitol s jednotlivými koncepty jsou dále členěny do podkapitol, jež rozvíjí tyto koncepty.

V empirické části, jež následuje po teoretickém ukotvení tématu, je popsána provedená vlastní analýza dat z výzkumu „Panel – Páry a rodiny“, jež byl proveden na téma partnerského života, dále jsou zde pak uvedeny výsledky této analýzy.

V závěru práce jsou shrnuta dosavadní zjištění, jež jsou odpověďmi na hypotézy a výzkumnou otázku.

2 TEORETICKÝ KONTEXT

V rámci teoretického kontextu je má bakalářská práce rozdělena do několika kapitol, a to: sňatek a sňatkový trh, sňatková tíseň, vývoj porodnosti/velikosti kohort, výběrové párování a vztah výběrového párování a situace na sňatkovém trhu. Jednotlivé pojmy a fenomény se snažím jasně a přehledně popsat, přičemž se snažím postupovat od obecného ke konkrétnímu. V rámci poslední kapitoly se snažím o propojení dvou hlavních konceptů a to sňatkové tísně a výběrového párování.

2.1 Sňatek, sňatkový trh

V následující kapitole se snažím definovat co je to sňatek a sňatkový trh, neboť na ně pak dále navazuji s definicí a popisem fenoménu sňatkové tísně.

Sňatkem se rozumí akt, při němž dle platných zvyklostí dané společnosti vzniká jednak nové příbuzenství obou partnerů a jejich rodin, které je nepokrevní, jednak manželství, které je ukotveno v legislativě daného státu. Náležitosti sňatku a výhody z něj plynoucí, se měnily s postupem času. Pro dřívější dobu bylo například typické, že výběr budoucího manžela/ky potomka byl čistě v rukou jeho rodičů. Také důvody pro vstup do manželství se proměnily. V minulosti byl sňatek motivován ekonomickými a mocenskými hledisky, dnes je to spíše o lásce [Jandourek 2007: 218]. Becker říká, že vstup do manželství je výsledkem svobodného rozhodnutí jedince, přičemž podmínkou pro uzavření tohoto svazku je, že mu manželství musí přinášet více výhod, než kdyby zůstal single [Becker 1972: 814]. Co se však také změnilo a je velmi důležité, je fakt, že mnoho párů vstup do manželství odkládá do pozdějšího věku, anebo ho zcela odmítají a žijí v nemanželském soužití, neboli jinak řečeno v kohabitaci [Jandourek 2007: 218 – 219]. S nástupem modernizace, kdy mimo jiné došlo ke zvýšení přitažlivosti žití v alternativních formách soužití, došlo i k proměnám samotné povahy manželského svazku a žití v něm [Mareš 2003: 79].

Sňatkový trh můžeme definovat jako sociální prostor, kde se uskutečňuje výběrové párování. Jedinci na tento trh vstupují s určitými preferencemi

a očekáváními na jejich budoucí partnery, přičemž dochází k tomu, že se každý snaží maximalizovat užitek ve svůj prospěch. Gary S. Becker definuje sňatkový trh jako prostor, kde při hledání partnera mezi sebou soupeří muž s dalšími muži a žena s dalšími ženami [Becker 1972: 814]. Další definici nabízí i dvojice autorů Rabušic a Možný, kteří vymezují sňatkový trh takto:

„sňatkový trh je obrazné označení sociálního prostoru pro aktivity lidí, kteří uvažují o možnosti sňatku, mají na něm zájem nebo sami mohou být předmětem takového zájmu“ [Rabušic, Možný 1998: 95].

Jedinci, kteří vstupují na sňatkový trh, uplatňují v rámci výběrového párování určité sňatkové strategie a usilují nejvíce o to, aby dosáhli „dobrého manželství“. Cílem jedinců je tedy maximalizovat jejich ekonomický, symbolický a emocionální zisk a minimalizovat ekonomické a symbolické náklady [Rabušic, Možný 1998: 95; Mareš 2003: 76].

2.2 Sňatková tíseň

Koncept sňatkové tísně je pro moji práci velmi stěžejní, proto se v následující kapitole zaměřuji nejen na definici tohoto fenoménu, ale také na faktory, který jej zapříčiňují a ovlivňují.

Za určitých okolností může v určité době nastat stav, kdy si na sňatkovém trhu neodpovídají počty mužů a žen, což nazýváme sňatkovou tísní. Možný s Rabušicem tuto sňatkovou tíseň definují přesně takto:

„Sňatková tíseň přichází v okamžiku, kdy na sňatkový trh vstupují ročníky narozené na vzestupu populační vlny. Je způsobována nestejným průměrným věkem sňatku mužů a žen a jejich přibližně stejným podílem v populaci. [...] Při výběrovém párování se však hledají protějšky s určitým věkovým rozdílem [...]. Mladá žena tedy přichází na sňatkový trh dříve a hledá partnera narozeného několik let před ní, tedy v ročnících, kdy ještě byla celková porodnost nižší. Tím vzniká relativní nedostatek vhodných partnerů neboli tíseň či „tlačnice“ na sňatkovém trhu [...]“ [Rabušic, Možný 1998: 95].

K prudkému poklesu porodnosti u nás došlo zejména po nástupu komunismu. V 70. letech však vlna porodnosti zase stoupla, a to o 30 %. Děti narozené mezi lety 1974 až 1979 se díky kolísavému populačnímu vývoji nacházeli na sňatkovém trhu ve sňatkové tísní, což znamená, že si nedopovídali počty mužů a žen pro ženění/vdávání. Zatímco v období první poloviny 90. let bylo na sňatkovém trhu málo ženichů, tak od druhé poloviny 90. let bylo nedostatek nevěst [Rabušic, Možný 1998: 94—95].

Obdobným tématem se zabýval i Tomáš Katrňák [2001], když se zaměřil na transformaci faktorů pro vstup do manželství, jejichž příčiny shledal v poklesu sňatečnosti a nárůstu svobodných. Podle Rabušice [1996] za poklesem sňatečnosti v 90. letech stojí zejména proměna české společnosti na společnost demokratickou a také fakt, že v průběhu 90. let se na sňatkovém trhu nachází populace s odlišnými představami o manželství, než měla generace jejich rodičů. Přicházejí nové formy partnerského soužití, které jsou této generaci bližší jak manželství. Rychtaříková [1997] oproti tomu vidí příčiny v proměně ekonomických podmínek, které už nejsou tak příznivé pro danou generaci. Vzrůstající životní náklady a náklady na jejich potomky zapřičiňují, že se lidé rozhodují spíše pro alternativní formy manželství anebo vstup do manželství odkládají až na pozdější dobu.

2.2.1 Časování vstupu do manželství a narození prvního potomka

V následující kapitole se zaměřuji na časování významných životních událostí, jimiž jsou zejména vstup do manželství, a dále pak také narození prvního potomka. Časování porodů generace rodičů má v budoucnu vliv na šance jejich dětí na sňatkovém trhu. Na tyto šance jsou však vázány i samotné plány těchto jedinců o časování vstupu do manželství.

Časování vstupu do manželství se v čase velmi proměňovalo. Pro minulé století bylo typičtější, že jedinci do manželství vstupovali v poměrně brzkém věku. Hamplová [2000: 67] dodává, že v té době se všeobecně očekávalo, že mladí jedinci uzavřou sňatek. Intenzita uzavírání manželství však velmi rychle pominula. Pro současnou společnost je právě naopak charakterističtější odkládání sňatku do pozdějšího věku. Samotné rozhodnutí vstoupit

do manželství je ovlivněno několika faktory, jimiž jsou například vzdělání a zaměstnání. K uzavírání manželství právě nejčastěji dochází až při výkonu povolání, k čemuž se váže i věk při vstupu do manželství a vzdělání jedinců. Například vysokoškoláci uzavírají manželství v pozdějším věku, a to právě proto, že toto studium trvá delší dobu. Vzdělání i výkon povolání mají stejný vliv i na časování rodičovství. V současném století dochází k odkládání porodů zejména v důsledku snahy získání vyššího vzdělání a také snahy budoucí rodinu zabezpečit [Štípková, Kreidl 2012].

2.3 Vývoj porodnosti/velikosti kohort

Za hlavní příčinu sňatkové tísně lze označit právě výkyvy v demografickém chování jedinců. Každý jedinec se během svého života minimálně dvakrát stane aktérem jistých demografických událostí, jimiž jsou narození a úmrtí. Je zde však i spousta dalších demografických událostí a jevů, kterých se jedinci mohou účastnit. Těmito událostmi jsou například: nesezdané soužití, zakládání rodiny, sňatek či rozvod [Rabušic 2001: 21].

Protože se v následující kapitole budu snažit vysvětlit sňatkovou tíseň z demografického hlediska, zaměřím se právě na porodnost, která se nejen v české společnosti, ale i v ostatních zemích světa velmi proměňovala.

Od druhé poloviny 60. let začal v České republice a v dalších socialistických zemích nabývat na své popularitě tzv. východoevropský model demografického chování. V rámci tohoto modelu se státy snažily zajistit alespoň prostou reprodukci svého obyvatelstva, která spočívala v tom, že by se v populaci mělo narodit právě tolik dětí, aby generace jejich rodičů byla přesně početně nahrazena [Kučera 2000: 10 – 11]. Jak znázorňuje Graf 1 (viz přílohy), úhrnná plodnost se v té době pohybovala okolo 2,8 až 2,5¹ [Český statistický úřad 2015b] živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním věku. V průběhu let 70. byly dokonce ve státech nastaveny takové podmínky, jež mladým lidem umožňovaly i při výkonu povolání obou partnerů založit rodinu a poskytnout svým dětem dostatečnou péči. Mezi takové podmínky lze zařadit

¹ Rozsah 2,8 až 2,5 uveden záměrně v tomto pořadí, neboť byl v té době zaznamenáván pokles úhrnné plodnosti.

například výhodné půjčky pro novomanžele s nízkými úroky, delší mateřská dovolená, nárůst jeslí a mateřských škol a jiné [Kučera 2000: 11]. Úhrnná plodnost v tomto období velmi kolísala a pohybovala se přibližně v rozmezí od 1,8 až 2,3 [Český statistický úřad 2015b] dětí na jednu ženu. V návaznosti na nově nastolené podmínky v 70. letech tak v období od 70. do 80. let do manželství vstupovalo zhruba 90 % mladých mužů a přibližně 96 % mladých žen [Kučera 2000: 11], přičemž porodnost (úhrnná plodnost) této populace se pohybovala okolo 2 [Český statistický úřad 2015b] živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním období.

Česká společnost si v 90. letech prošla politickými, sociálními a ekonomickými změnami, které představovali transformaci demografických charakteristik české populace. Poválečné politické éry (socialismus, ekonomická transformace) velmi značně poznamenaly do té doby stávající demografické vzorce chování [Rychtaříková 2010: 23]. K výrazným změnám (z kvantitativního hlediska) došlo zejména v rodinném (sňatkovém a reprodukčním) chování populace, což mělo za následek vznik nových trendů, tedy zásadní kvalitativní změny. Prvním trendem je, že každým rokem ubývá sňatků a druhým trendem je pokles v porodnosti. Tyto trendy lze vysvětlit třemi skutečnostmi, a to: 1) proměnou populační struktury, jež má své počátky již v minulém režimu; 2) vyšší pestrostí nabídky na možnosti seberealizace jednotlivce; 3) nevýhodnou situací na bytovém trhu [Rabušic, Možný 1998: 92]. Jak naznačuje i Hamplová [2003: 5], tyto skutečnosti vedou k proměně tzv. populačního klimatu, což znamená, že část mladé generace odkládá zakládání rodiny anebo také odkládá rozhodnutí o prvním potomku. Česká republika se tak přibližuje evropským standardům.

V souvislosti s poklesem porodnosti, který však nebyl kontinuální, ale spíše docházelo k výkyvům, se o tento fakt začali zajímat jak politiky, tak i kupříkladu média a veřejnost jako taková, neboť s klesající porodností stoupaly obavy široké veřejnosti [Rabušic 2001: 9]. Základním a velmi významným znakem populace je právě reprodukce. Jestliže však výrazně klesne reprodukce, může to vést k postupnému stárnutí a následnému vymírání populace [Rabušic 2001: 11].

Z dat na Českém statistickém úřadě je možné vidět, že přestože v 90. letech porodnost velmi klesla, neboť v té době mnoho párů porody odkládaly, následně opět stoupala a v současné době porodnost spíše stagnuje, protože zde opět nastává trend odkládaných porodů do pozdějšího věku [Český statistický úřad 2015a]. Pro názornější představu poslouží i data, jež nám ukazují počet živě narozených dětí v průběhu času v České republice za období od roku 1989 do roku 2014. Od roku 1989 do roku 1994 tento počet narozených dětí klesal, přesto se však stále pohyboval mírně nad hodnotou 100 tisíc [Český statistický úřad 2015c; Český statistický úřad 2015d]. Nejvýraznější pokles je v období od roku 1993 do roku 1996, kdy je zaznamenán propad živě narozených dětí zhruba o 20 tisíc [ČSÚ 2015c; ČSÚ 2015d]. Od roku 1993 docházelo ke změnám v reprodukčním chování obyvatelstva v rámci České republiky velmi rychle. Od roku 1995 do roku 2004 se každoročně rodilo něco málo okolo 90 tisíc [ČSÚ 2015c; ČSÚ 2015d] dětí. Od roku 2005 do toho roku 2014 se tento počet převyšuje přes hodnotu 100 tisíc [ČSÚ 2015c; ČSÚ 2015d] živě narozených dětí, přesto však je pouze od roku 2005 do roku 2008 zaznamenáván nárůst a od roku 2009 opět pokles živě narozených dětí [Kučera 2000: 13]. Reprodukce je vědomou událostí, která je ve většině případů plánovaná, anebo se jí lze vyhnout. S postupem času a s nárůstem nových možností, jež se jedincům nabízejí, narůstá počet prostředků jak zabránit početí a časovat narození potomka. Velmi masově se začíná šířit užívání hormonální antikoncepce, ale také i umělé přerušení těhotenství. Výrazný vliv však na samotnou porodnost nemají jen tyto faktory, ale i faktory působící zvnějšku, tedy zdali je situace ve společnosti příznivá pro zakládání rodiny [Rychtaříková 2010: 47].

Tyto demografické proměny vedly k transformaci východoevropských, ale i západoevropských zemí. Na západě v průběhu vzrůstající individualizace docházelo k tomu, že jedinci začali odmítat tradiční hodnoty, jež byly ve společnosti nastoleny. Mimoto, že vzrůstal počet studujících na středních a vysokých školách, rostla také nezaměstnanost, která vedla k tomu, že mladí lidé začali ke sňatku a zakládání rodiny přistupovat obezřetněji. Přibližně od druhé poloviny 60. let, kdy došlo v západoevropských zemích k proměně

celé společnosti, zejména pak k proměně ve způsobu života mladých lidí, začal být kladen větší důraz na svobodu jedince a na rovnoprávnost mužů a žen nejen ve společnosti, ale i v rodině [Kučera 2000: 12 – 13]. Je důležité zmínit, že změny, které se odehrávaly na západě, se na východě, a tedy i v České republice, odehrávaly s několikaletým zpožděním a také ne zcela stejným způsobem. Tímto tématem se zabývali i autorky Fialová a Kalibová [2010], které ve své práci zmiňují, že po rozpadu socialistického bloku docházelo u nás a ve východní Evropě k proměně životních podmínek, jimiž byly zejména nárůst svobody jedinců, kteří díky tomuto mohli více cestovat a začít podnikat. Mimo jiné vzrostl i počet studujících jak na středních školách, tak i na školách vysokých. V důsledku těchto proměn došlo k výrazné transformaci demografického chování obyvatelstva, a to právě zejména v oblasti uzavírání sňatků a rození dětí.

2.4 Výběrové párování

Při vstupu na sňatkový trh jedinci svým jednáním v rámci hledání si svého partnera uskutečňují tzv. výběrové párování. Samotný výběr partnera není zcela náhodný, ale jedinci při něm kladou důraz na určité požadavky, jež by měl jejich protějšek splňovat.

Osobnostní a socio-demografické charakteristiky (jimiž jsou například temperament, věk a sociální postavení) každého jedince se promítají do samotných preferencí těchto jedinců při výběru jejich potenciálního partnera [Vymětalová 2000: 100]. Výběrové párování je složitý proces, při němž sehrávají velmi podstatnou roli nejen emoce, očekávání, předchozí zkušenosti, sociální normy, ale také genetická výbava jedince a vrozené sklony [Hamplová 2006: 44]. Existuje hned několik modelů a teorií, jež se snaží poskytnout odpověď na otázku, dle čeho si jedinci vybírají svého partnera či partnerku.

2.4.1 Sociobiologický model výběru partnera

Sociobiologický model výběru partnera říká, že v rámci výběrového párování nezáleží ani tak na tom, jaká je autonomní volba jedince, ale jde zde

spíše o to, že volba partnera či partnerky je v podstatě geneticky podmíněna [Mareš 2003: 83]. Tedy v tomto ohledu se jedná o to, že jedinci si svého partnera či partnerku vybírají dle jejich genetických predispozic, a to proto, že usilují o co „nejkvalitnější“ potomstvo. Jinak řečeno, jde o snahu jedinců, aby došlo k úspěšné, kvalitní reprodukci a následnému zajištění péče o potomky. Mareš [2003: 83] pak dále zmiňuje, že to, co jedinci investují do takového výběru, se u mužů a žen různí. Zatímco muži se u žen zajímají zejména o fyzickou a sexuální atraktivitu, věk, zdravotní stav a schopnost reprodukce, ženy pak u mužů hledají spíše stabilitu, odpovědnost vůči závazkům, ochranný pud a především schopnost postarat se nejen o partnerku, ale i děti. Hamplová [2006: 39] dodává, že fakt, že se muži u svých potenciálních partnerek zaměřují zejména na fyzickou atraktivitu, a že ženy se naopak u potenciálních partnerů zaměřují spíše na úspěch a bohatství, potvrzuje hned několik výzkumů z oblasti sociologie, psychologie či antropologie, a to již od třicátých let 20. století. Neznamená to ale, že by toto platilo stejně pro všechny kultury světa anebo že by se to neproměňovalo v čase.

2.4.2 Fázový model formace vztahů

Tento model odkazuje k tomu, že výběr partnera je jakýsi sociální a interpersonální proces [Newman, 1999 cit. podle Mareše, 2003, s. 83], v rámci něž jde jedincům o to, aby jejich partner/ka uspokojoval/a jejich potřeby. Vztah mezi partnery nevzniká jen tak, nýbrž se utváří v rámci několikafázového procesu, v němž dochází k jakémusi roztřídění potenciálních partnerů či partnerek, a to na základě několika různých sociálních a kulturních kritérií (norem), jež napomáhají lidem při výběru vhodného partnera [Winch 1967]. Těmito kritérii mohou být například věk, rasa, náboženské vyznání anebo sociální třída.

Stávajícímu čtyřfázovému modelu, předcházely nejprve model dvoustupňový, a dále pak třístupňový. Dvoustupňový model spočíval v tom, že nejprve se „vyřadili“ nevhodní potenciální partneři, a to na základě kulturních a sociálních charakteristik, a následně poté docházelo k samotnému výběru

partnera [Kerckhoff, Davis 1962]. Model třístupňový říká, že nejprve si u partnera všímáme fyzické atraktivity, sociální dovednosti, osobnosti jedince anebo jeho pověsti, což v nás vyvolává zájem o danou osobu, následně pak hledáme shodnost v hodnotách, týkajících se manželství, sexu a životních cílů, a v poslední fázi dochází k testování vzájemných vizí o výkonu rodinných rolí. Čtyřfázový model je pak charakteristický následujícími kroky: 1) hledání potenciálního partnera/ky, kdy se zajímáme o to, kdo ten jedinec je, kde se nachází a jaká je jeho „hodnota“; 2) zhodnocování, v rámci něž se partneři sblíží, poznávají a přizpůsobují se sobě navzájem; 3) vyjednávání, v rámci něhož se partneři snaží dojít konsenzu a formovat svůj vztah; 4) akceptování a přijetí závazků [Mareš 2003: 84].

2.4.3 Teorie směny

V rámci výběrového párování na sňatkovém trhu se při výběru vhodného potenciálního partnera jedinci snaží co nejvíce maximalizovat svůj zisk (lásku, sexuální uspokojení, partnerovi kladné vlastnosti a jiné) nad vynaložené náklady (čas a úsilí spojené se snahou utužení partnerství, partnerovi záporné vlastnosti, konflikty a jiné), přičemž k navázání partnerského svazku dojde pouze ve chvíli, kdy zisky převyšují náklady, tedy když je pro jedince výhodnější navázat partnerský vztah, než zůstat sám [Becker 1974]. Teorie směny není vlastně nic jiného, než teorií racionální volby, která vlastně spočívá v tom, že považuje jedince za racionálně jednající bytosti mající jasné preference, kteří se svým jednáním snaží co nejvíce maximalizovat svůj zisk. Mareš [2003] dodává, že výběrové párování tak jak ho vysvětluje teorie směny, je ovlivněno několika faktory, a to například: 1) očekáváními a preferencemi, kdy jedinec ve vztahu může zůstat i tehdy, jsou-li přínosy nižší, než náklady, a to hlavně proto, má-li předchozí opakovanou zkušenost s rozpadlými vztahy; 2) nabídkou potenciálních partnerů ve věku vhodném pro vstup do manželství, kde ale hrají roli i rasa, dosažené vzdělání anebo vlastnictví kontaktů v daném prostředí; 3) rovnováhou ve vztahu, kdy by do vztahu měli investovat oba partneři a podělit se o zisk, neboť nerovnováha může vést k značné nestabilitě vztahu.

2.4.4 Teorie sňatkového trhu

Podobně jako teorie směny pracuje s vynaloženými náklady a dosaženými zisky, pracuje i teorie sňatkového trhu s touto směnou, přesto však obrací svoji pozornost zejména k charakteristickým znakům onoho sňatkového trhu, spíše než na jednotlivé vlastnosti jedinců, jež na tento trh vstupují. Preference jedinců jsou při vstupu na sňatkový trh ovlivněny tedy zejména četností potenciálních partnerů a jejich hodnotnými vlastnostmi. Množství potenciálních partnerů je však z hlediska pohlaví velmi nerovnoměrně rozloženo. Nízký počet mužů na sňatkovém trhu vede buď k tomu, že si ženy hledají svého partnera mladšího nebo podstatně staršího, anebo dochází k celkovému poklesu míry sňatečnosti, což je zásadnější. Věk, jakožto další z faktorů ovlivňujících výběr partnera je důležitý zejména z toho hlediska, že samotný výběr je koncentrován do velmi úzkého věkového rozmezí a s rostoucím věkem jedince se jeho šance snižují [Mareš 2003: 85 – 86]. Čemu by dále měli jedinci při výběrovém párování věnovat zvýšenou pozornost je také fakt, že některé charakteristiky potenciálních partnerů se mohou s postupem času proměnit, a tyto možné proměny, tedy nové budoucí charakteristiky by měli brát v úvahu již právě při samotném výběru partnera [Oppenheimer 1988: 573].

2.4.5 Teorie lidského či kulturního kapitálu

Dosažené vzdělání, kvalifikace a pracovní zkušenosti, či příjem charakterizují lidský kapitál, který v kontextu hledání partnera a uzavírání manželství hraje podstatnou roli. Důležitost lidského kapitálu potvrzuje i Vymětalová [2000], která zmiňuje na základě vlastního výzkumu, že výběrové párování je tímto kapitálem silně ovlivněno. To jakým lidským kapitálem jedinec disponuje, ho ovlivňuje při výběru potenciální partnera takovým způsobem, že si nejčastěji hledá partnera se stejně vysokým kapitálem. Obrovský důraz je pak při vstupu do manželského svazku kladen zejména na socioekonomický status. Traduje se, že čím vyšší je tento socioekonomický status, tím je větší pravděpodobnost odkládání sňatku, a to z toho důvodu, aby se předtím dosáhlo například vyššího vzdělání a zajištění pracovní kariéry. Neméně důležitou roli

zde hraje i kulturní kapitál, který zahrnuje preference a představy jedinců při výběru partnera [Mareš 2003: 86].

2.5 Proměna výběrového párování

Kritéria pro výběr partnera se v čase velmi proměňovala. V období od druhé poloviny 19. století do počátku století 20. hrála rodina velkou roli ve vztahu partnerů. Tehdejší doba byla v tomto ohledu charakteristická zejména tím, že rodiče velmi pečlivě dohlíželi na to, jakého partnera si jejich děti vyberou. Vstup do manželství byl pak řízen podle pořadí narození, kdy mladší potomek mohl do svazku manželského vstoupit až poté, co do něj vstoupil jeho starší sourozenec. Tento jev však s postupem času upadal a jedinci pak měli v tomto ohledu více volnosti. Od počátku 20. století do druhé poloviny 20. století pak vliv rodiny dále klesal. V této době byl ve vztahu dvou partnerů kladen důraz zejména na společné cíle a plány do budoucna, přičemž zároveň s tím klesala závislost na rodině [de Singly 1999: 62 – 63]. V současné době je manželství postaveno zejména na romantické lásce, která je považována za nezbytnou součást při zakládání vlastní rodiny a formování vřelých vztahů uvnitř této rodiny. Romantická láska však působí na osobnost jedince a jeho preference již při výběru partnera, a dále také ovlivňuje vzájemnou atraktivitu obou partnerů [Mareš 2003: 87].

2.6 Vztah výběrového párování a situace na sňatkovém trhu

Mezi výběrovým párováním a situací na sňatkovém trhu existuje jistý vzájemný vztah. Preference jedinců a s tím spojené jejich šance na sňatkovém trhu mají výrazný vliv na to, jak se ženy a muži na tomto trhu chovají.

Sňatkové šance se odvíjí od několika faktorů, a to zejména od vyváženosti počtu žen a mužů ve věku vhodném ke vdávání/ženění na sňatkovém trhu, dále pak od velikosti populace, jež splňuje žádoucí charakteristiky pro potenciální partnery (například osobnost jedince, věk, dosažené vzdělání, postavení ve společnosti, zaměstnání apod.) [Mareš 2003: 90]. Zde tedy můžeme spatřovat i vzájemný vztah sňatkové tísně a výběrového

párování, kdy jestliže tedy nastane situace, že si na sňatkovém trhu neodpovídají počty mužů a žen ve věku vhodných na ženění/vdávání, a jež by splňovali žádoucí charakteristiky pro potenciální partnery, jedinci, kteří se právě v této situaci ohlíží po svém potenciálním partnerovi, musí změnit své chování a například také zmírnit své požadavky na partnera.

Jak uvádí Mareš, výběr partnera s určitými charakteristikami, může být omezen právě rovnovážným počtem jedinců dle pohlaví nacházejících se na sňatkovém trhu, čímž se dostává k několika možným charakteristikám sňatkové tísně. Ta je dle něj význačná buď nadbytkem mužů, anebo nadbytkem žen. Jestliže nastává situace, kdy je na manželském trhu přebytek mužů, vyvolává to mezi nimi jistý konkurenční boj, ženám usnadňuje výběr, a také možnost najít partnera s více žádoucími charakteristikami a kvalitami. Oproti tomu, jestliže je na tomto trhu přebytek žen, může to vést až k poklesu sňatečnosti žen, dále pak ke snížení pravděpodobnosti vstupu do manželství u těhotných žen a s tím souvisejícímu nárůstu porodů u svobodných žen [Mareš 2003: 90].

3 EMPIRICKÁ ČÁST

V předchozích kapitolách jsem se snažila vysvětlit koncepty související se sňatkovou tísní a výběrovým párováním, a nastínit vztah mezi těmito fenomény, neboť empirická část této bakalářské práce je postavena právě na tomto vzájemném vztahu. Bakalářská práce vychází z kvantitativní metodologie.

V této části práce nejprve představím svoji výzkumnou otázku a hypotézy. Dále představím metodologii, v níž věnuji pozornost metodám sběru dat a jejich analýze. V závěru práce představuji výsledky provedené analýzy.

3.1 Výzkumná otázka a hypotézy

Cílem práce je zjistit, jestli se liší preference mladých lidí při výběrovém párování podle toho, jestli patří do kohort zasažených sňatkovou tísní.

Hypotéza 1: Ženy, které spadají do kohorty zasažené sňatkovou tísní, si vybírají partnera se stejně vysokým anebo nižším dosaženým vzděláním. Ženy, které nespádají do kohorty zasažené sňatkovou tísní, více preferují partnera s vyšším dosaženým vzděláním.

Hypotéza 2: Muži, kteří patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní, kladou menší důraz při výběru partnerky na její fyzickou atraktivitu.

3.2 Metodologie

Ve své práci pracuji s daty z výzkumu „Panel – Páry a rodiny“, přičemž postupuji dle kvantitativní metodologie, neboť zjištěné informace z daného výzkumu analyzuji. Pro analýzu dat jsem využila počítačový program StataMP 13. Katrňák provedl panelové šetření v letech 2008, 2009, 2010 a 2011. Jeho výzkum se zaměřoval na partnerský život populace ve věkové kategorii 15–17 let a 25–27 let. Konkrétně se zajímal o to, jak respondenti vnímají partnerský vztah a také jakou mají představu o rodinném životě v budoucnosti, o časování významných životních událostí (například sňatek,

porod dítěte). Mimo jiné byly součástí dotazníkového šetření také otázky týkající se postoje k partnerství, plánování rodičovství a další témata, například v první vlně byla mladší kohorta dotazována na sexuální chování.

První vlna panelového šetření proběhla v prosinci roku 2008. Dotazováno bylo 1083 respondentů ve věku 15-17 let a 1013 respondentů ve věku 25-27 let. Druhá vlna sběru dat proběhla v prosinci 2009. V této druhé vlně byli osloveni původní účastníci, tedy účastníci první vlny panelového šetření (kdy pro věkovou skupinu 15-17 let bylo získáno 481 dotazníků a dále pro věkovou skupinu 15-17 let bylo získáno 442 dotazníků), a také noví účastníci, kteří doplnili počet respondentů na 1026 a 1028. První a druhou vlnu sběru dat realizovala agentura SC&C. Třetí vlna výzkumu byla uskutečněna za pomoci online dotazníku, a to v listopadu roku 2010. Respondenty zde byly účastníci první a druhé vlny sběru dat. Respondenti byli kontaktováni prostřednictvím e-mailu. Pro věkovou skupinu 25-27 let bylo sesbíráno 361 dotazníků a dále 428 dotazníků pro věkovou skupinu 25-27 let. Čtvrtá, poslední, vlna opět proběhla za pomoci online dotazníku, a to v listopadu v roce 2011. Celkem bylo sesbíráno 145 dotazníků za věkovou skupinu 25-27 let a 162 dotazníků za věkovou skupinu 15-17 let. Sběr dat pro třetí a čtvrtou vlnu zajišťoval Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti. Pro výběr respondentů byl zvolen kvótní výběr, přičemž hlavním kritériem pro zařazení jedinců do výzkumu bylo pohlaví a rok narození. Výzkum byl pak prováděn v rámci a na území České republiky.

Výběr respondentů a způsob jejich dotazování zde hodnotím jako velmi dobrou volbu. V rámci dotazníkového šetření získávali tazatelé jasné a stručné informace. Jelikož je toto téma velmi obsáhlé a zkoumá preference mladých lidí, nevolila bych jinou metodu, než která byla zvolena.

Při analýze dat pracuji pouze s daty sesbíranými v první a druhé vlně panelového šetření, tedy s daty z let 2008 a 2009. Mým záměrem není zkoumat tento fenomén v čase. Data z roku 2009 jsem použila tedy jen pro takové případy, abych jimi doplnila chybějící informace z roku 2008. Po odstranění všech chybějících informací a po sloučení dat z roku 2008 a 2009 tvořila velikost mého souboru, se kterým jsem pracovala 2023 respondentů.

Následným krokem bylo zjednodušení proměnných na základní kategorie a definování nové proměnné, jež identifikuje sňatkovou tíseň. Analýza probíhá zvlášť pro skupinu zasaženou sňatkovou tísní a zvlášť pro skupinu, jež touto tísní zasažena není, přičemž zjištění jsou hned vzápětí porovnávána. Na úplném konci své práce docházím k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz a k zodpovězení výzkumné otázky této bakalářské práce.

3.3 Proměnné

Ve své práci pracuji s následujícími proměnnými:

- Pohlaví respondenta
- Věk/Rok narození respondenta
- Vzdělání respondenta
- Vzdělání potenciálního partnera
- Fyzická atraktivita (vzhled) potenciálního partnera
- Sňatková tíseň

Složení respondentů dle pohlaví pro dotazování v roce 2008 bylo 948 mužů a 1148 žen, přičemž bylo 2096 odpovědí platných a 1131 neplatných. V roce 2009 to pak bylo 998 mužů a 1056 žen, přičemž bylo 2054 odpovědí platných a 1173 neplatných. Na pohlaví respondenta byla položena otázka „Jste:“ a respondent měl vybrat z nabízených odpovědí. Proměnnou pohlaví jsem si rekódovala na hodnotu 1 jestliže byl respondent muž a na hodnotu 2 jestliže to byla žena.

Proměnná věk respondenta se zjišťovala pomocí otázky „Ve kterém roce jste se narodil/a?“. V roce 2008 bylo na výběr z let 1980-1983 a 1990-1993, kdy platných odpovědí bylo zaznamenáno 2094 a neplatných 1133. V roce 2009 byly nabízené opět stejné odpovědi (tedy roky 1980-1983 a 1990-1993) a platných odpovědí bylo zaznamenáno 2054 a neplatných 1173.

Proměnná vzdělání byla u respondenta zjišťována skrze otázku „Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?“. Nabízenými odpověďmi byly: Základní školy; Učiliště; Střední škola bez maturity; Učiliště s maturitou; Střední odborná

škola s maturitou; Gymnázium; Vyšší odborná škola, Vysoká škola – bakalářský stupeň; Vysoká škola – magisterský stupeň. V roce 2008 bylo sesbíráno 768 platných a 2459 neplatných odpovědí. V roce 2009 bylo sesbíráno 932 platných a 2295 neplatných odpovědí. Proměnnou vzdělání jsem si kategorizovala na 4 zjednodušené kategorie, a to na Základní, Střední bez maturity, Střední s maturitou a Vysokoškolské. Do nové kategorie Základní bylo zahrnuto původní Základní vzdělání. Do kategorie Střední bez maturity jsem zahrnula Učiliště a Střední školu bez maturity. Nová kategorie Střední škola s maturitou zahrnovala Učiliště s maturitou, Střední odbornou školu s maturitou a Gymnázium. Kategorie Vysokoškolské vzdělání pojímala původní kategorie Vyšší odbornou a Vysokou školu – bakalářský stupeň a dále Vysokou školu – magisterský stupeň.

Vzdělání potenciálního partnera bylo zjišťováno skrze otázku „Jaké by měl/a mít vzdělání?“. Nabízené odpovědi byly: Základní škola; Učiliště; Střední škola bez maturity; Učiliště s maturitou; Střední odborná škola s maturitou; Gymnázium; Vyšší odborná škola, vysoká škola – bakalářský stupeň; Vysoká škola – magisterský stupeň a Vysoká škola – postgraduální studium. V rámci této proměnné jsem provedla stejný postup, jako u proměnné vzdělání respondenta. Tedy nejprve jsem si škálu 8 nabízených typů vzdělání kategorizovala na 4 zjednodušené kategorie, které byly definovány a obsaženy stejně, jako tomu bylo u proměnné vzdělání respondenta.

Fyzická atraktivita (vzhled) potenciálního partnera byla zjišťována za pomoci otázky „Existuje mnoho vlastností, které člověk bere v úvahu při výběru partnera, my jsme vybrali pouze několik z nich a zajímalo by nás, jak se vám osobně zdají tyto věci důležité. Do jaké míry byste je bral/a v úvahu při navazování vztahu? Fyzická atraktivita (vzhled).“ Respondenti vybírali svoji odpověď na stupnici od 1 do 5, kdy „1“ znamenala „nejméně důležité“ a „5“ znamenala „velmi důležité“.

Proměnnou sňatková tíseň jsem si vytvořila na základě publikace od Tomáše Katrňáka [2001] a na základě dat o porodnosti v ČR z Českého statistického úřadu. Při definování této proměnné a při určení, kdo je touto tísní vlastně zasažen, stavím na předpokladu, že mezi partnery bývá zpravidla dvou

až tří letý věkový rozdíl při uzavírání manželství. Kohorta narozená v letech 1981 až 1983 zde představuje sňatkovou tíseň pro muže, neboť s přihlédnutím k obvyklému dvou až tříletému věkovému rozdílu při uzavírání prvního manželství, si na sňatkovém trhu neodpovídají počty mužů a žen, zde konkrétně připadá více mužů na menší počet žen. Pro mladší kohortu (1991 – 1993) to pak platí naopak, tedy že ve sňatkové tísní se zde nacházejí ženy, neboť převažují počet mužů ve vhodném věku pro uzavření manželství. Pracuji zde tedy se 4 kategoriemi – 1) muži, narození v letech 1981 – 1983 patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní; 2) ženy, narozené v letech 1981 – 1983 sňatkovou tísní zasaženy nejsou; 3) ženy, narozené v letech 1991 – 1993 jsou zasažené sňatkovou tísní; 4) muži, kteří se narodili v letech 1991 – 1993 nepatří do kohorty zasažené sňatkovou tísní. Nezasaženost sňatkovou tísní zde uchopuji v tom smyslu, že vliv sňatkové tísně na jedince, kteří náležejí do nezasažené kohorty, je pozitivního charakteru.

3.4 Výsledky analýzy

V rámci své analýzy jsem pracovala s následujícím vzorkem participantů dle pohlaví a data narození.

Tabulka 1: Složení respondentů dle pohlaví a data narození. (N=2023).

Kohorta	Pohlaví		Celkem
	Muž	Žena	
1981-1983	457	539	996
1991-1993	464	563	1027
Celkem	921	1102	2023

Zdroj: Panel-Páry a rodiny; CSDA00109; vlastní výpočty

Celková velikost vzorku, se kterou jsem pracovala, činila 2023 participantů, z toho bylo 1102 žen a 921 mužů. Dále pak 996 participantů bylo narozených v letech 1981 až 1983, tedy náleželi do starší kohorty. Pro mladší kohortu, která byla vymezená lety narození 1991 až 1993, pak podíl participantů činil 1027 jedinců.

Nejprve ukáží pro lepší názornost rozložení participantů dle jejich osobnostních charakteristik (v tomto případě tedy dle jejich dosaženého vzdělání a také podle toho do jaké patří kohorty, zdali do zasažené sňatkovou tísní či nikoliv).

Tabulka 2: Rozložení žen, podle toho, jestli patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní či nikoliv, dle jejich dosaženého vzdělání. (N=1102).

Dosažené vzdělání	Kohorta		Celkem
	1981-1983	1991-1993	
Základní	60	397	457
Střední bez maturity	146	87	233
Střední s maturitou	213	79	292
Vysokoškolské	120	0	120
Celkem	539	563	1102

Zdroj: Panel-Páry a rodiny; CSDA00109; vlastní výpočty

Jak můžeme vidět v Tabulce 2, nejvíce žen, které byly dotazovány, bylo ve mladší kohortě, tedy v letech 1991 až 1993. Co se týká výše dosaženého vzdělání, tak takovéto rozdíly mezi těmito kohortami mohou být dány právě tím, že v době průběhu výzkumu kdy tyto participantky byly dotazovány, tak právě ženy z mladší kohorty, které se v té době nacházely ve věku 15 – 17 let neměly šanci mít vyšší dosažené vzdělání.

Tabulka 3: Rozložení mužů, podle toho, jestli patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní či nikoliv, dle jejich dosaženého vzdělání. (N=921).

Dosažené vzdělání	Kohorta		Celkem
	1981-1983	1991-1993	
Základní	30	198	228
Střední bez maturity	120	99	219
Střední s maturitou	191	167	358
Vysokoškolské	116	0	116
Celkem	457	464	921

Zdroj: Panel-Páry a rodiny; CSDA00109; vlastní výpočty

V tabulce 3 pak můžeme vidět obdobně jako v Tabulce 2 rozložení mužů dle jejich vzdělání a přináležení do určité kohorty. Výše a četnost dosaženého

vzdělání je opět dána tím, že v první vlně sběru dat bylo mladší kohortě 15 – 17 let.

Tabulka 4: Vliv sňatkové tísně na preference ohledně výše dosaženého vzdělání. (N=563).

Dosažené vzdělání respondenty	Dosažené vzdělání potenciálního partnera				Celkem
	Základní	Střední bez maturity	Střední s maturitou	Vysokoškolské	
Základní	209	116	72	0	397
Střední bez maturity	17	58	12	0	87
Střední s maturitou	4	16	27	32	79
Vysokoškolské	0	0	0	0	0
Celkem	230	190	111	32	563

Zdroj: Panel-Páry a rodiny; CSDA00109; vlastní výpočty

Tabulka 4 popisuje, zdali jsou ovlivněné preference žen, které patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní, přičemž se zaměřují právě na preference týkající se výše dosaženého vzdělání potenciálního partnera.

Z této tabulky můžeme vyčíst, že ženy se základním vzděláním nejvíce preferují partnera se stejně vysokým dosaženým vzděláním, a to v celkem 209 případech. Dále pak 116 žen se základním vzděláním označilo, že by si přáli partnera alespoň se středním vzděláním bez maturity. Partnera se středoškolským vzděláním s maturitou by si pak přálo 72 žen se základním vzděláním. O partnera s vysokoškolským titulem pak v této skupině žen nebyl žádný zájem. Tento nulový zájem může být zapříčiněn nízkými aspiracemi těchto dívek skrze jejich výši dosaženého vzdělání anebo právě sňatkovou tísní.

Dívky se střední školou bez maturity v 58 případech preferují partnera se stejně vysokým dosaženým vzděláním. V 17 případech pak preferují partnera s nižším dosaženým vzděláním a ve 12 případech partnera se středoškolským vzděláním s maturitou. Opět jako dívky se základním vzděláním nejeví žádný zájem o partnery s vysokoškolským vzděláním.

Participantky se středoškolským vzděláním s maturitou pouze ve 4 případech preferují partnera se základním vzděláním a v 16 případech

partnera se středoškolským bez maturity. Stejně vzdělaného partnera pak preferuje 27 žen. Co je ale zajímavé, je fakt, že o partnera s vysokoškolským titulem stojí 32 dívek.

Následující Tabulka 5 zobrazuje vzdělanostní preference žen, které nepatří do kohorty zasažené sňatkovou tísní, podle toho, jaké je jejich nejvyšší dosažené vzdělání.

Tabulka 5: Vzdělanostní preference žen nespádajících do kohorty zasažené sňatkovou tísní. (N=539).

Dosažené vzdělání respondenty	Dosažené vzdělání potenciálního partnera				Celkem
	Základní	Střední bez maturity	Střední s maturitou	Vysokoškolské	
Základní	14	24	15	7	60
Střední bez maturity	7	60	73	6	146
Střední s maturitou	7	16	54	136	213
Vysokoškolské	0	4	18	98	120
Celkem	28	104	160	247	539

Zdroj: Panel-Páry a rodiny; CSDA00109; vlastní výpočty

V této tabulce můžeme vidět, že 14 žen preferuje partnera se stejně vysokým dosaženým vzděláním, 24 jich preferuje partnera alespoň se středním vzděláním bez maturity, 15 pak partnera se středním vzděláním s maturitou a 7 žen upřednostňuje jako partnera jedince s vysokoškolským vzděláním.

Partnera se základním vzděláním pak preferuje 7 žen se středoškolským vzděláním bez maturity a 7 žen se středoškolským vzděláním s maturitou. Partnera se středním vzděláním bez maturity by si dokázalo představit 60 žen se středním vzděláním bez maturity a 16 žen se středoškolským vzděláním s maturitou. Středoškolské vzdělání s maturitou preferuje 73 žen se středním vzděláním bez maturity a 54 žen se středním vzděláním s maturitou. Potenciálního partnera s vysokoškolským titulem preferuje 6 žen se středním vzděláním bez maturity a 136 žen se středním vzděláním s maturitou.

V nulovém případě preferují jako partnera se základním vzděláním vysokoškolsky vzdělané ženy. 4 vysokoškolsky vzdělané ženy preferují jako partnera středoškolsky vzdělaného bez maturity. V 18 případech pak usilují

o partnera se středním vzděláním s maturitou a v 98 případech o partnera s vysokoškolským vzděláním.

V následující tabulce porovnávám ženy zasažené a nezasažené sňatkovou tísní v jejich preferencích, týkajících se vzdělání potenciálního partnera.

Tabulka 6: Porovnání preferencí podle toho, jestli žena patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní či nikoliv. (N=1102).

Dosažené vzdělání potenciálního partnera	Dosažené vzdělání respondentky							
	Základní		Střední bez maturity		Střední s maturitou		Vysokoškolské	
	1981-1983	1991-1993	1981-1983	1991-1993	1981-1983	1991-1993	1981-1983	1991-1993
Základní	14 (23,3 %)	209 (52,7 %)	7 (4,8 %)	17 (19,5 %)	7 (3,3 %)	4 (5,1 %)	0	0
Střední bez maturity	24 (40 %)	116 (29,2 %)	60 (41,1 %)	58 (66,7 %)	16 (7,5 %)	16 (20,3 %)	4 (3,3 %)	0
Střední s maturitou	15 (25 %)	72 (18,1 %)	73 (50 %)	12 (13,8 %)	54 (25,4 %)	27 (34,2 %)	18 (15 %)	0
Vysokoškolské	7 (11,7 %)	0	6 (4,1 %)	0	136 (63,8 %)	32 (40,4 %)	98 (81,7 %)	0
Celkem	60 (100 %)	397 (100 %)	146 (100 %)	87 (100 %)	213 (100 %)	79 (100 %)	120 (100 %)	0

Zdroj: Panel-Páry a rodiny; CSDA00109; vlastní výpočty

Tato tabulka č. 6 představuje souhrn údajů, které již byly prezentovány v tabulkách číslo 4 a číslo 5, aby bylo lépe vidět, zdali jsou vzdělanostní preference žen ovlivněny dle toho, jestli spadají do kohorty zasažené sňatkovou tísní či nikoliv. Data jsou pro lepší názornost a snadnější orientaci převedena na procenta.

Z této tabulky lze vyčíst, že ženy, které spadají do kohorty zasažené sňatkovou tísní, nejčastěji preferují partnera se stejně vysokým dosaženým vzděláním. Ženy zasažené sňatkovou tísní a s dosaženým základním vzděláním v 52,7 procentech preferují stejně vzdělaného partnera. Oproti tomu ženy, které sňatkovou tísní zasaženy nejsou a též je jejich nejvyšší dosažené

vzdělání základní, tak ty ve 40 % preferují partnera s vyšším vzděláním, než mají ony, a to alespoň se středním bez maturity. Dále pak ženy zasažené sňatkovou tísní se středoškolským vzděláním bez maturity v 66,7 % opět preferují partnera se stejně vysokým dosaženým vzděláním. Zatímco ženy nezasažené sňatkovou tísní se středním vzděláním bez maturity opět preferují partnera vzdělanějšího, a to v minimálně 50 %. S nárůstem vzdělání ale přichází změna. A to taková, že ženy, jejichž nejvyšším dosaženým vzděláním je středoškolské s maturitou preferují nejvíce, přesněji ve 40,4 % partnera s vysokoškolským vzděláním. V tomto se neodlišují od žen, které nepatří do kohorty zasažené sňatkovou tísní, neboť i tyto ženy preferují vzdělanějšího partnera. Kategorii s dosaženým vysokoškolským vzděláním bohužel nelze porovnat, neboť pro ženy z mladší kohorty nejsou na toto téma žádná data, což je pravděpodobně způsobeno tím, že v době participace na výzkumu ještě neměly šanci dosáhnout takového vysokého vzdělání, neboť se nacházely teprve ve věku 15-17 let.

Následující tabulka je zaměřena již na preference fyzické atraktivity u mužů, zdali se liší podle toho, jestli patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní anebo ne.

Tabulka 7: Preference fyzické atraktivity u mužů, podle toho, jestli spadají anebo nespádají do kohorty zasažené sňatkovou tísní. (N=921).

Stupně důležitosti	Kohorta	
	1981-1983	1991-1993
1 - nejméně důležité	16 (3,6 %)	16 (3,4 %)
2	25 (5,5 %)	51 (11 %)
3	123 (26,9 %)	91 (19,6 %)
4	215 (47 %)	210 (45,3 %)
5 - velmi důležité	78 (17 %)	96 (20,7 %)
Celkem	457 (100 %)	464 (100 %)

Zdroj: Panel-Páry a rodiny; CSDA00109; vlastní výpočty

V tabulce číslo 7 můžeme vidět, že jak pro muže, kteří spadají do kohorty sňatkové tísně, tak i pro ty, kteří tam nespádají, hraje fyzická atraktivita potenciální partnerky podstatnou roli. 47 % mužů, kteří spadají do kohorty zasažené sňatkovou tísní, označili na škále od jedné (nejméně důležité) do pěti

(velmi důležité) hodnotu 4. Zajímavé je, že jen pro pouhých 3,6 % mužů z této kohorty vzhled nehraje skoro vůbec žádnou roli. Ne jinak tomu je i mužů, kteří do kohorty zasažené sňatkovou tísní nespádají. Ti taktéž velmi zdůrazňují fyzickou atraktivitu potenciální partnerky, a to ve 45,3 %. Pokud bychom zhodnotily jednotlivé hodnoty zvlášť, všimli bychom si pár nepatrných rozdílů. Například při nejnižší hodnotě, tedy že fyzická atraktivita není vůbec důležitá, zaškrtovali tuto hodnotu muži zasažení sňatkovou tísní jen o 0,2 % více. Hodnotu číslo 2 zaškrtovali více muži, než nejsou zasažení sňatkovou tísní, a to o polovinu, tedy o 5,5 %. Hodnotu číslo 3, tedy takový průměr v rámci důležitosti fyzické atraktivity, zaškrtovali muži spadající do kohorty zasažené sňatkovou tísní o 7,3 % více. Taktéž hodnotu 4 zaškrtovali o 1,7 % vícekrát muži ovlivnění sňatkovou tísní. Že je fyzický vzhled partnera velmi důležitý poznamenávali nejvíce jedinci nezasažení sňatkovou tísní, a to o 3,7 % více.

3.5 Závěr analýzy

V návaznosti na teoretickou část práce se v této kapitole věnuji hlavním zjištěním vyplývajících z provedené analýzy. Na základě těchto zjištění docházím k potvrzení či vyvrácení hypotéz a k zodpovězení výzkumné otázky celé bakalářské práce.

Před začátkem analýzy jsem si stanovila dvě hypotézy, které jsem v průběhu své práce s daty testovala.

Hypotéza 1: Ženy, které spadají do kohorty zasažené sňatkovou tísní, si vybírají partnera se stejně vysokým anebo nižším dosaženým vzděláním. Ženy, které nespádají do kohorty zasažené sňatkovou tísní, více preferují partnera s vyšším dosaženým vzděláním.

V důsledku zjištěných výsledků plynoucích z provedené analýzy Hypotézu 1 potvrzují. Co se týká první části této hypotézy, tak v převážné většině opravdu docházelo u žen zasažených sňatkovou tísní k tomu, že si nekladly tak velké požadavky na potenciálního partnera, co se týká výše jeho dosaženého vzdělání. Tedy podstatná část těchto žen si vybírala partnera s nižším anebo stejně vysokým dosaženým vzděláním. Zde je ale důležité

zmínit, že sňatková tíseň se v tomto případě dotýkala mladší kohorty. Proto nebylo ani možné porovnat například kategorii vysokoškolsky vzdělaných žen, neboť tyto ženy ještě neměli šanci takového vzdělání dosáhnout. Dále také z analýzy vyplynulo, že například dívky se středoškolským vzděláním s maturitou se ve 40 % poohlížely po vzdělanějším partnerovi. Velkou roli při jejich výběrovém párování zde kromě působící sňatkové tísně mohl hrát i fakt, že jelikož tato kohorta byla vymezena věkem 15 až 17 let, tak že tyto dívky měly oproti starší kohortě menší zkušenosti se vztahy, což se mohlo odrážet právě při jejich nastolování preferencí, které se později mohly v čase proměnit. Vymětalová [2000] na základě svého vlastního provedeného výzkumu naopak dochází k opačnému zjištění, které oponuje mému předpokladu, a to k takovému, že v průběhu času ve větší míře právě naopak nedochází k proměnám preferovaných vlastností. Druhá část hypotézy byla také potvrzena, neboť ze zjištění analýzy jasně vyplývá, že ženy, které do kohorty zasažené sňatkovou tísní nespádají, si v rámci výběrového párování hledali převážně partnera s vyšším dosaženým vzděláním.

Vzdělání jako takové hraje celkově při výběrovém párování významnou roli, a jak naznačuje i Vymětalová [2000], důraz na něj se s postupným zvyšováním získaného vzdělání jedince zvyšuje. Jinak řečeno, čím vyšší vzdělání jedinec má, tím vyšší klade důraz na vzdělání potenciálního partnera. Nejčastěji se pak jedinci seznamují právě ve vzdělávacích institucích, přičemž je stupeň vzdělání vázán na určitý věk jedince. V momentě, kdy se tyto jedinci poohlízejí po svých partnerech, může tomu tak být právě v rámci školního prostředí, kde tedy i věkový rozdíl bude mezi partnery minimální [Katrňák et al. 2010: 65].

Hypotéza 2: Muži, kteří patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní, kladou menší důraz při výběru partnerky na její fyzickou atraktivitu.

Jestliže zde muže, kteří náležejí do kohorty zasažené sňatkovou tísní, porovnáme s muži, kteří do této kohorty nepatří, tak Hypotézu 2 potvrzují. Neboť v porovnání s muži, kteří náležejí do kohorty nezasažené sňatkovou tísní, je u mužů zasažených sňatkovou tísní vidět, že jejich důraz při výběru partnerky na její fyzickou atraktivitu je oproti nezasažené kohortě nižší. Rozdíl mezi těmito

skupinami však činí pouhá 2 %. Jestliže bych však odhlédla od porovnání se skupinou mužů nezasažených sňatkovou tísní, tak bych Hypotézu 2 zamítla, a to proto, jak je již patrné v Tabulce 7, že v 64 % kladou tito jedinci právě větší důraz na fyzickou atraktivitu potenciální partnerky. Při zamítnutí hypotézy by se tedy dalo říci, že sňatková tíseň nijak neměla vliv na preference mužů týkajících se fyzické atraktivity jejich potenciální partnerky. Zajímavé je, že i přesto, že jedinci náležící právě do kohorty ovlivněné sňatkovou tísní, kladou v přibližně 47 procentech velmi důrazný vliv fyzického vzhledu partnerky. Toto zjištění potvrzuje i několik autorů [Vymětalová 2000; Hamplová 2003, 2006], tedy že v rámci výběrového párování a nastolených preferencí jedinců se jednak liší typ preferencí podle pohlaví a pak také intenzita. Fyzická atraktivita, jak již bylo zmíněno i v teoretické části této práce, hraje velmi důležitou roli při výběru partnerky a zajímavým zjištěním je, že ani při působení sňatkové tísně se intenzita těchto preferencí razantně nemění.

Prvotní otázka, se kterou jsem hned na počátku vstupovala do tvorby této práce, a která se zároveň stala i výzkumnou otázkou je, zdali se liší preference mladých lidí při výběrovém párování podle toho, jestli patří do kohort zasažených sňatkovou tísní či nikoliv. Na základě zjištění v rámci provedené analýzy dat z výzkumu T. Katrňáka, a na základě rešerše několika dalších knih a výzkumů zabývajících se tímto tématem, musím na tuto otázku odpovědět kladně, neboť bylo zjištěno, že sňatková tíseň na jedince při výběru partnera působí. Dále je však důležité zmínit, že to nemusí být nutně jen sňatková tíseň, co ovlivňuje transformaci stanovených preferencí. V rámci této práce mi šlo ale zejména o vliv sňatkové tísně, která zapříčinila to, že jedinci své původní preference měnily a snižovali nároky na svého potenciálního partnera, například, že se ženy zasažené sňatkovou tísní smíří s partnerem stejně vzdělaným anebo i méně vzdělaným. Nebo také naopak muži, kteří jsou zasaženi sňatkovou tísní, proměňují své preference týkající se fyzické atraktivity. Přesto však u žen jsou tyto proměny poměrně dosti viditelnější.

4 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se soustředila zejména na nastínění a zmapování vztahu výběrového párování a sňatkové tísně, přičemž hlavním cílem bylo zjistit, zdali se liší výběrové párování u jedinců podle toho, jestli jsou zasaženi sňatkovou tísní anebo ne. Výběrové párování a situace na sňatkovém trhu jsou ve velmi úzkém vzájemném vztahu, přičemž právě jednotlivé preference jedinců jsou dále velmi úzce spojeny se samotnými šancemi, které jedinec na sňatkovém trhu má.

Prvotně jsem se zaměřila na definici několika základních a klíčových konceptů, jež se vážou k tomuto tématu a jež uvádí čtenáře do zkoumané problematiky. Těmito koncepty jsou zejména sňatek (což je formálně stvrzený, zákonem jistěný způsob soužití dvou partnerů) a sňatkový trh (definován jakožto sociální prostor, na němž se odehrává výběrové párování a na nějž působí sňatková tíseň), sňatková tíseň (nastává v okamžiku, kdy si na sňatkovém trhu neodpovídají počty mužů a žen ve vhodném věku pro ženění/vdávání), časování vstupu do manželství a narození prvního potomka, vývoj porodnosti (které významně vedli ke „vzniku“ sňatkové tísně) a výběrové párování. V rámci výčtu a popisu těchto několika konceptů jsem se snažila postupovat od obecnějších k co nejvíce konkrétnějším, které se nejvíce týkají zkoumané problematiky. Výrazněji jsem se zde zaměřila na definování konceptu sňatkové tísně a vývoj porodnosti/velikosti kohort, který mohl vést, a ve většině případů vede právě ke sňatkové tísně. Hlavní příčinu této tísně lze sledovat v časování porodnosti generace jedné, ale její důsledky se projevují až na generaci druhou. Následně jsem se zaměřila na výběrové párování, které tvoří jednu ze stěžejních kapitol této práce, a které má značný vliv na aspirace jedinců na sňatkovém trhu. V rámci tématu výběrového párování je tato kapitola rozčleněna do několika podkapitol, které představují mnohé teorie, jimiž jsou zejména teorie sňatkového trhu, teorie lidského či kulturního kapitálu, teorie směny, fázový model formace vztahů a sociobiologický model výběru partnera, které nabízí vysvětlení, dle čeho si jedinec svého potenciálního partnera vybírá. V závěru teoretického ukotvení tématu jsem se pokusila nastínit proměnu výběrového párování

a také zejména vztah samotného výběru partnera se situací na sňatkovém trhu, který je pro moji práci velmi klíčový.

V empirické části práce pak navazuji na zjištění vyplývající z výše popsané teorie a popisuji zjištění z vlastní provedené analýzy dat výzkumu „Panel-Páry a rodiny“, přičemž odpovídám na stanovené hypotézy a výzkumnou otázku. Jako nejdůležitější zjištění a zároveň tedy i odpověď na výzkumnou otázku je třeba zmínit, že se výběrové párování u jedinců zasažených či nezasažených sňatkovou tísní liší. Jedinci, kteří jsou zasaženi sňatkovou tísní, snižují své často náročné „požadavky“ a preference na potenciálního partnera.

5 POUŽITÉ ZDROJE

Becker, Gary Stanley. 1972. „A Theory of Marriage: Part I.“ *Journal of Political Economy* 81 (4): 813–846.

Becker, Gary Stanley. 1974. „A Theory of Marriage: Part II.“ *Journal of Political Economy* 82 (2): S11–S26.

De Singly, François. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.

Fialová, Ludmila a Květa Kalibová (2010). „Formování a rozpad partnerských svazků.“ Pp. 133–156 v Dagmar Bartoňová, Boris Burcin, Ludmila Fialová, Květa Kalibová, Jiřina Kocourková, Tomáš Kučera, Jitka Rychtaříková. *Demografická situace České republiky. Proměny a kontexty 1993–2008*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2010.

Hamplová, Dana (2000). „Postoje k manželství a rodičovství.“ Pp. 67–98 v Ludmila Fialová, Dana Hamplová, Milan Kučera, Simona Vymětalová. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2000.

Hamplová, Dana (2003). „Úvod.“ Pp. 5–10 v Dana Hamplová, Jitka Rychtaříková, Simona Pikálková. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 2003.

Hamplová, Dana (2006). „Láska, evoluce nebo neviditelná ruka sňatkového trhu?“ Pp. 38–45 v Dana Hamplová, Petra Šalamounová, Gabriela Šamanová (eds.). *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 2006.

Jandourek, Jan. 2007. *Sociologický slovník*. Praha: Portál.

Katrňák, Tomáš (2012). „Panel Páry a Rodiny.“ *Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, Fakulta sociálních studií MU*. Český sociálněvědní datový archiv.

Katrňák, Tomáš. 2001. „Strukturální příčiny poklesu sňatečnosti a nárůstu svobodných v devadesátých letech v České republice.“ *Sociologický časopis* 37 (2): 225–239.

Katrňák, T., Z. Lechnerová, P. Pakosta, a P. Fučík. 2010. *Na prahu dospělosti: Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán.

Kerckhoff, Alan C., a Keith E. Davis. 1962. „Value Consensus and Need Complementarity in Mate Selection.“ *American Sociological Review* 27 (3): 295–303.

Kučera, Milan (2000). „Demografické chování mladých lidí v České republice, jeho sledování v průzkumech, hodnocení reálné situace a vnější vlivy.“ Pp. 7–28 v Ludmila Fialová, Dana Hamplová, Milan Kučera, Simona Vymětalová. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2000.

Mareš, Petr (2003). „Sňatkový trh – koncepty a modely: východisko výzkumu reprodukce rodin.“ Pp. 75–95 v Petr Mareš, Tomáš Potočný (eds.). *Modernizace a čeká rodina*. Brno: Barrister & Principal. 2003.

Newman, D. M., 1999 cit. podle Petr Mareš. „Sňatkový trh – koncepty a modely: východisko výzkumu reprodukce rodin“. Pp. 75–95 v Petr Mareš, Tomáš Potočný (eds.). *Modernizace a čeká rodina*. Brno: Barrister & Principal. 2003.

Oppenheimer, Valerie Kincade. 1988. „Theory of Marriage Timing.“ *Journal of Sociology* 94 (3): 563–591.

Rabušic, Ladislav. 1996. „O současném vývoji manželského a rodinného chování v České republice.“ *Demografie* 38 (3): 173–180.

Rabušic, Ladislav. 2001. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Rabušic, Ladislav a Ivo Možný (1998). „Česká rodina, sňatkový trh a reprodukční klima.“ Pp. 92–110 v Jiří Večerník, Petr Matějů. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia. 1998.

Rychtaříková, Jitka. 1997. „Nechci této společnosti namlouvat, že se nic neděje.“ *Demografie* 39 (4): 267–268.

Rychtaříková, Jitka (2010). „Pokles porodnosti – hlavní faktor demografické změny.“ Pp. 47–63 v Dagmar Bartoňová, Boris Burcin, Ludmila Fialová, Květa Kalibová, Jiřina Kocourková, Tomáš Kučera, Jitka Rychtaříková. *Demografická situace České republiky. Proměny a kontexty 1993–2008*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2010.

Rychtaříková, Jitka (2010). „Poválečný vývoj demografického chování obyvatelstva na území České republiky do počátku devadesátých let.“ Pp. 19–35 v Dagmar Bartoňová, Boris Burcin, Ludmila Fialová, Květa Kalibová, Jiřina Kocourková, Tomáš Kučera, Jitka Rychtaříková. *Demografická situace České republiky. Proměny a kontexty 1993–2008*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2010.

Štípková, Martina a Martin Kreidl (2012). „Proměna načasování událostí životních drah.“ Pp. 38–72 v Jaroslava Hasmanová Marhánková, Martin Kreidl (eds.). *Proměny partnerství. Životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2012.

Vymětalová, Simona (2000). „Partnerský vztah.“ Pp. 99–133 v Ludmila Fialová, Dana Hamplová, Milan Kučera, Simona Vymětalová. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2000.

Winch, Robert F. 1967. „Another Look at the Theory of Complementary Needs in Mate Selection.“ *Journal of Marriage and the Family* 29 (4): 756–762.

5.1 Online zdroje

Český statistický úřad. 2015a. „Graf 2 Úhrnná plodnost a průměrný věk matek, 1920-2010.“ [online]. [cit. 28. 12. 2015]. *Obyvatelstvo – roční časové řady*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

Český statistický úřad. 2015b. „Úhrnná plodnost v letech 1950-2014.“ [online]. [cit. 20. 03. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/uhrnna_plodnost_v letech_1950_2014

Český statistický úřad. 2015c. „Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje v České republice.“ [online]. [cit. 20. 03. 2016]. *České republika od roku 1989*

v číslech. Obyvatelstvo. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech>;
https://www.czso.cz/documents/10180/33786359/32018115_0101.pdf/22674bba-d272-43c3-b228-6f6af29550cb?version=1.1.

Český statistický úřad. 2015d. „Živě narození a zemřelí v České republice.“ [online]. [cit. 20. 03. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/2-cr-od-roku-1989-obyv>

6 RESUMÉ

The main topic of this bachelor work is the relation between assortative mating and marriage squeeze, specifically, if the assortative mating is influenced by marriage squeeze. The theoretical part describes some basic and major concepts that are very closely linked to the topic of this work. These concepts are: marriage and the marriage market, marriage squeeze, development of fertility and assortative mating. The aim is to describe whether people's preferences are different according to whether they belong to a cohort affected by marriage squeeze or not. The empirical part is based on an analysis data from the Katrnak's research "Panel - Couples and families". From the analysis of the data it is possible to answer the research question. This answer is that marriage squeeze affects individuals during their assortative mating, as meaning that, those individuals who are affected by marriage squeeze, reducing their original greater demands on potential partner.

7 SEZNAM GRAFŮ

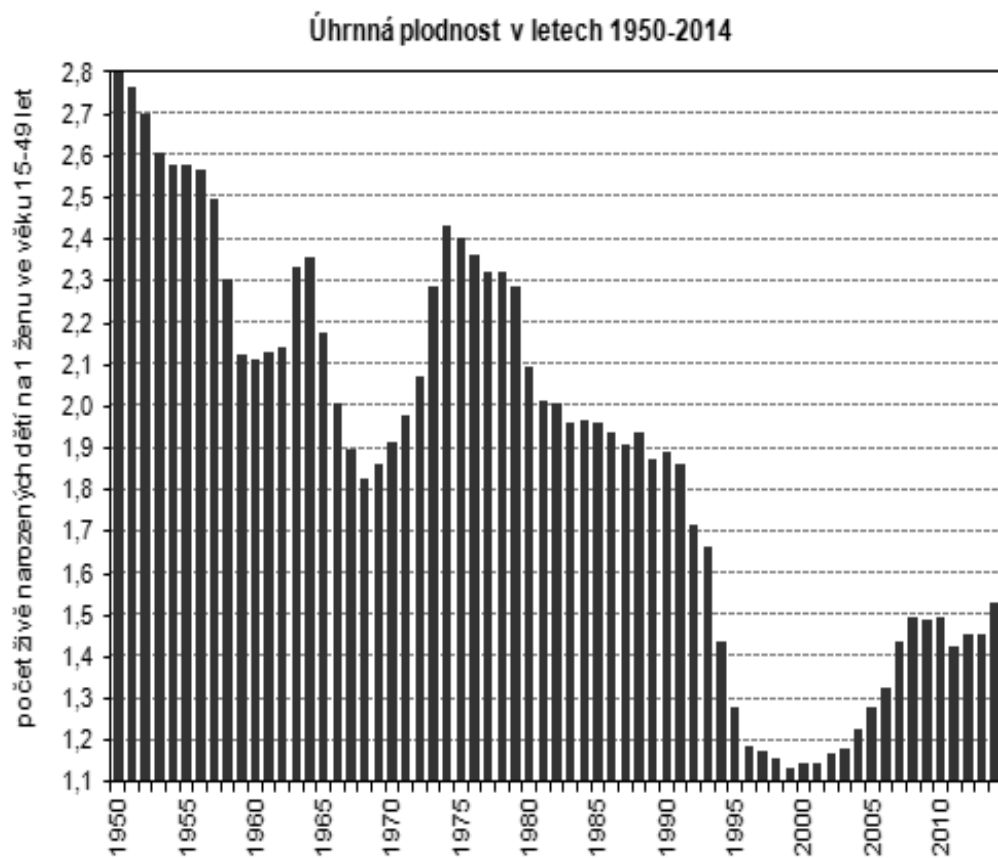
Graf 1: Úhrnná plodnost v letech 1950-2014.....	6
---	---

8 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Složení respondentů dle pohlaví a data narození	19
Tabulka 2: Rozložení žen, podle toho, jestli patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní či nikoliv, dle jejich dosaženého vzdělání	20
Tabulka 3: Rozložení mužů, podle toho, jestli patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní či nikoliv, dle jejich dosaženého vzdělání	20
Tabulka 4: Vliv sňatkové tísně na preference ohledně výše dosaženého vzdělání	21
Tabulka 5: Vzdělanostní preference žen nespádajících do kohorty zasažené sňatkovou tísní	22
Tabulka 6: Porovnání preferencí podle toho, jestli žena patří do kohorty zasažené sňatkovou tísní či nikoliv	23
Tabulka 7: Preference fyzické atraktivity u mužů, podle toho, jestli spadají anebo nespádají do kohorty zasažené sňatkovou tísní	24

9 PŘÍLOHY

Graf 1: Úhrnná plodnost v letech 1950-2014

Zdroj: Český statistický úřad. 2015b. „Úhrnná plodnost v letech 1950-2014.“ [online]. [cit. 20. 03. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/uhrnna_plodnost_v letech_1950_2014.